

zations to align learning content to the needs of both production and non-production sector; requiring teachers of professional subjects with experience in one of the economic professions; increasing the number of subjects chosen by the student and expand their list for the harmonization of market needs and abilities of students

Key words: *training programs for economists, conditions of admission, practice, master, bachelor*

УДК 37.04

СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «ВАЛЕОЛОГІЧНІ ЦІННОСТІ»

О. В. ЄРЕСЬКО, здобувач кафедри педагогіки
Національного університету біоресурсів і природокористування
України

Анотація. *Стаття присвячена огляду висвітлення в педагогічній літературі поняття «валеологічні цінності», визначенню сутності цього поняття. Робиться припущення, що валеологічні цінності – це цінності, спрямовані на збереження та зміцнення здоров'я людини.*

Ключові слова: *валеологічні цінності, формування здорового способу життя*

Аннотація. *Стаття посвящена краткому обзору освещенія в педагогической литературе формирования понятия «валеологические ценности», определению сущности этого понятия. Делается предположение, что валеологические ценности – это ценности, направленные на сохранение и укрепление здоровья человека.*

Ключевые слова: *валеологические ценности, формирование здорового образа жизни*

Постановка проблеми. Питання формування здорового способу життя у зв'язку із подальшим погіршенням стану здоров'я учнівської молоді отримують чільне місце і в педагогічній науці. Запропонований уперше у 1980 році професором І. І. Брехманом термін «валеологія» поруч із терміном «валеологічні цінності» набувають подальшого поширення у зв'язку із пошуком ефективних шляхів виховання здорового підростаючого покоління як важливої умови оздоровлення суспільства. Саме тому видається важливим провести аналіз висвітлення в педагогічній науковій літературі поняття «валеологічні цінності» та визначити його сутність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поруч із відомими науковцями (В. Кременем, І. Бехом, О. Вишневським, С. Страшком, Т. Бойченко та іншими) питання формування валеологічних цінностей розкриваються й в дослідженнях Т. Воронцової, В. Пономаренка, О. Єжової, Є. Пранової, М. Саїнчука та інших. Аналізу останніх досліджень і публікацій наряду із визначенням сутності поняття «валеологічні цінності» й присвячена ця стаття.

Мета дослідження: визначити поняття «валеологічні цінності».

Методи дослідження: експертної оцінки, теоретичний аналіз і узагальнення даних літературних джерел.

© О. В. Єресько, 2015

Виклад основного матеріалу. Як справедливо зазначає український педагог Омелян Вишневський: «Сьогодні здоров'я перестає бути лише «справою держави» – сама людина повинна дбати про це, бодай тому, що лікування хвороб передбачає значні матеріальні витрати. Здоров'я більше не «даруватимуть» – його треба плекати самому ще змалку. Звідси і потреба виховання в дітей уміння доглядати за власним здоров'ям – вести здоровий спосіб життя, займатися спортом, дотримуватися правил гігієни, уникати шкідливих для здоров'я звичок і вчинків тощо» і продовжує далі: «Здоровий спосіб життя, як вважають, це – поняття і соціальне, і моральне, і педагогічне». «Пізнай себе» і «сотвори себе» – такими були гасла древніх, що впливали не лише з їхньої мудрості, але й з самої природовідповідності життя людини. Неосвіченість і байдужість щодо свого здоров'я, повна «відчуженість» від нього, не увага до свого тіла, психіки, духу, розуму тощо – все це надбання однобокої цивілізації і «хлібного» способу життя, що в кінцевому результаті ведуть людину до деградації» [3]. Відомий американський психолог, один із засновників гуманістичної психології Абрахам Маслоу з цього приводу стверджує: «Хворі» люди створені «хворою» цивілізацією, вірогідно, «здорових» людей створює «здорова» цивілізація. Водночас не менш істинним є й інше: «хворі» індивіди роблять свою цивілізацію ще більш «хворою», а «здорові» – більш «здоровою» [7].

Наведені цитати, на наш погляд, яскраво ілюструють те величезне значення, якого набуває сьогодні за велінням часу валеологічна освіта. Стає зрозумілим і достатньо велика кількість наукових публікацій, пов'язаних із дослідженням зазначеної проблеми.

На сьогодні фактично всі українські вчені-педагоги визнають важливість формування здорового способу життя у підростаючого покоління. Проте варто зазначити різницю у підходах до цього питання. Так, сучасний український вчений В. Ягупов вбачає підтримання доброго стану здоров'я метою фізичного виховання, як складової частини загального виховання, спрямованого на зміцнення здоров'я й загартування організму, гармонійний розвиток форм, функцій і фізичних можливостей людини, формування життєво важливих рухових навичок і вмінь [14].

Згадуваний раніше Омелян Вишневський розглядає різні види здоров'я: а) фізичне, що визначає повноцінне і правильне функціонування організму; б) психічне, що зумовлює рівновагу і нормальне протікання психічних процесів; в) духовне - як прагнення до ідеалу, що є головним джерелом сили і енергії людини. Також він відносить до видів здоров'я з певною мірою умовності правове здоров'я, що засвідчує ставлення людини до правових норм суспільства, та соціальне, від чого залежить безконфліктна взаємодія з довкіллям. До навичок, що забезпечують здоровий спосіб життя і саме здоров'я, він відносить не лише фізичне вдосконалення та відсутність шкідливих звичок, а й вміння приймати рішення, критично мислити, підтримувати добрі стосунки з навколишніми людьми, здатність давати собі раду в різних життєвих ситуаціях [3].

Саме такий, більш широкий підхід і дозволяє Вишневському піднести в педагогіці формування здоров'я до ієрархії цінностей, виокремивши наряду із соціальними (абсолютні, вічні цінності, національні, громадянські, сімейного життя) валео-екологічні цінності. До них автор відносить наступне: увага до власного здоров'я; прихильність до спорту і фізичної праці; гарт організму в процесі сімейного і громадянського виховання; здоровий спосіб життя і протидія згубним звичкам (алкоголізму, наркоманії, палінню тощо); дотримання

правил гігієни в особистому, родинному, громадському житті, на виробництві тощо; прихильне ставлення до профілактики захворювань; увага до умов безпеки праці та охорони здоров'я громадян на виробництві; самоусвідомлення і переживання своєї єдності з Природою; любов і дбайливе ставлення до всього живого на Землі; відчуття краси природи як Божого творіння; обмеження власних споживацьких потреб і контроль за своєю практичною поведінкою в довіллі; дбайливе і економне ставлення до природних ресурсів і національних багатств; збалансованість раціоналістично-наукового (утилітарного) і духовного начал у господарському ставленні до природи; оволодіння знаннями про основні екосистеми Землі; участь у природоохоронній діяльності, прихильність до руху «зелених»; охорона краси довілля, відраза до господарського і побутового нехлюства [3].

Подібні підходи бачимо й в психологічній літературі. Так, Карл Роджерс однією з головних цінностей повноцінно функціонуючої особистості вважав вроджене прагнення до морального, фізичного, психічного здоров'я [10].

Підтвердження прогресивності такого підходу знаходимо і в роботах інших дослідників. Так, Л. Коберник вважає, що головною ознакою розвинутої особистості, складовою її ядра, виступають ціннісні орієнтації, саме вони на ґрунті цінностей утворюють вісь свідомості людини, яка визначає рівень сталості та послідовності її дій і вчинків, спрямованості потреб та інтересів [5].

Продовження цієї думки стосовно формування здорового способу життя знаходимо в Білій книзі національної освіти України: «робота з формування здорового способу життя учнів та студентів має об'єднувати дві взаємопов'язані складові: 1) прийняття ними цінностей здорового способу життя (пропагандувальна складова); 2) здобуття ними знань і набуття умінь і навичок, необхідних для самостійного виконання його вимог (змістовно-інформаційна і практична площина)» [1].

О. Стасевська виокремлює декілька підходів до розуміння поняття «цінність». Згідно з одним із них акцент зроблено на здатності речей, явищ, процесів поставати засобом задоволення потреб та інтересів суспільства, сприяти суспільному прогресу і всебічному розвитку особистості. Другий підхід до розуміння цінностей акцентує на значущості речей, явищ, процесів для життєдіяльності соціуму та окремої особистості. Характерною особливістю ще одного підходу називає розуміння цінності як специфічного утворення суспільної та індивідуальної свідомості – ідеалів, узагальнених уявлень про блага, щось стабільно значуще, яким віддається перевага, а також ідеальними критеріями оцінювання і орієнтаціями особистості та суспільства [13].

Узагальнене тлумачення поняття «цінність» знаходимо у Р. Сопівника: «цінність – це поняття, яке вказує на людську, соціальну і культурну значимість певних явищ і предметів дійсності. Цінність є світоглядною орієнтацією людини, уявленнями, які склалися в тій чи іншій культурі про ідеал, моральність, добро, красу» [12].

Термін «валеологічні цінності» дедалі частіше зустрічається в науковій педагогічній літературі, наприклад у статтях фахівців Національного університету фізичного виховання та спорту України М. Саїнчука, Є. Пранової [8, 9, 11]. Проте нам не вдалося розшукати визначення цього терміну.

Для визначення сутності поняття «валеологічні цінності» нами було застосовано метод експертної оцінки. Експертиза проводилася у такій послідовності: підбір експертів, інструктаж, опитування експертів, аналіз його результатів [6].

Для проведення експертизи було підбрано три групи експертів: 1) авторські колективи двох рекомендованих Міністерством освіти і науки України підручників з предмета «Основи здоров'я» для загальноосвітніх навчальних закладів; 2) 71 учень 8-11 класів (13-17 років) Вишнівської загальноосвітньої школи I-III ст. №2, 3) 52 студенти трьох груп 1-х та 2-х курсів (15-17 років) відокремленого підрозділу Національного університету біоресурсів і природокористування України «Ніжинський агротехнічний коледж». Після проведення відповідного інструктажу експертам було поставлено одне запитання: «Що Ви розумієте під поняттям «валеологічні цінності?»».

Аналізуючи результати опитування експертів, зазначимо, що перша група експертів виявила єдність поглядів на визначення цього поняття. Так, було зазначено, що валеологічні цінності – це цінності здоров'я, пов'язані із здоровим способом життя, цінування здоров'я, усвідомлення необхідності його збереження.

Серед відповідей експертів другої групи переважали наступні визначення: «цінності здоров'я, його збереження», «гармонія усіх складових здоров'я, людини з навколишнім світом і собою», «можливості для формування мотивації дбайливого ставлення до здоров'я», «фізичне, емоційне, соціальне здоров'я людини, її стосунки з людьми і природою», «це бути просто щасливим».

Схожими були відповіді й експертів третьої групи. Серед запропонованих визначень переважало: «цінності здорового способу життя», «здоров'я моє і оточуючих, розвиток соціального благополуччя», «формування мотивації, потреби дбайливого ставлення до здоров'я та здорового способу життя» тощо. Оскільки для педагогічної експертизи значимими є не лише факти, а й коментарі, думки експертів [6], наведемо коментар одного з експертів цієї групи: «Валеологічні цінності не зміряти з жодним багатством (грошима). Здоров'я неможливо купити, багато хвороб передається спадково, але більшість ми набуваємо в повсякденному житті. Для мене та моїх близьких найважливіше – здоров'я, гарне самопочуття та взаємоповага».

Щодо складових валеологічних цінностей. Експерти пропонували включити сюди: ведення здорового способу життя; правильне харчування; фізичну активність; гігієнічні навички; моральність; розумовий і творчий розвиток; соціалізацію, правильне поводження серед людей, нормальні стосунки із близькими; ставлення до природи.

Ґрунтуючись на визначенні цінностей Русланом Сопівником (див. вище), Паулем Менцером як того, що відчуття людей диктують визнати таким, що стоїть над всім і до чого можна прагнути, споглядати, відноситися з повагою, визнанням; визначенні валеології як міжнаукового напрямку знань про здоров'я людини, про шляхи його забезпечення, формування і збереження в конкретних умовах життєдіяльності [2]; роботах Омеляна Вишневського та результатах опитування експертів, припустимо, що валеологічні цінності – це цінності, спрямовані на збереження та зміцнення здоров'я людини.

Таке визначення може здаватися занадто широким, але не менш широким є й саме поняття «валеологічні цінності». Адже, поширене сьогодні комплексне сприйняття здоров'я як фізичного, психічного, духовного та соціального благополуччя людини, фактично прирівнює валеологічні цінності до найголовніших – життєвих. Така позиція про віднесення здоров'я людини до наскрізних цінностей знаходить підтримку і в роботах інших дослідників [4]. Підтвердженням тому є й результати опитування, проведеного Інститутом Горше-

ніна з 11 по 13 грудня 2009 року на тему «Мораль і життєві цінності українського суспільства», де 78,7% опитуваних головною життєвою цінністю назвали здоров'я.

Висновки. Загалом огляд літератури засвідчує про заслужену зростаючу популярність терміну «валеологічні цінності». Адже саме підхід до формування здорового способу життя дітей і підлітків на основі ціннісних орієнтацій на думку більшості фахівців є результативним. Проте, не дивлячись на популярність зазначеного терміну, нам не вдалося розшукати його визначення. Внаслідок чого робимо припущення, що валеологічні цінності – це цінності, спрямовані на збереження та зміцнення здоров'я людини.

Перспективним напрямом подальших розвідок є з'ясування чинників, які сприяють формуванню валеологічних цінностей дітей та молоді.

Література

1. Біла книга національної освіти України / Акад. пед. наук України; за ред. В. Г. Кременя. – К., 2009. – 185 с.
2. Вайнер Э. Н. Валеология: Учебник для вузов. – 3-е изд. – М.: Флинта: Наука, 2005. – 416 с.
3. Вишневський О.І. Теоретичні основи сучасної української педагогіки. – Дрогобич: Коло, 2006. – 326 с.
4. Єжова О. Життєві цінності учнівської молоді закладів профтехосвіти / Єжова О. // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві: Збірник наукових праць. – Т. 1., с. 44-46.
5. Коберник Л.О. Роль та місце ціннісних орієнтацій у формуванні особистості / Л.О.Коберник // Наука і освіта // Науково-практичний журнал південного наукового центру АПН України. – Одеса. – 2008. – № 4-5. – С.28- 33.
6. Лузан П.Г., Сопівник І.В., Виговська С.В. Основи науково-педагогічних досліджень: навчальний посібник. – 4-е вид. – К.: НАКККіМ, 2012. – 368 с.
7. Маслоу А. На подступах к психологии бытия. Перевод О. Чистякова под редакцией В. Данченко М.: «Рефл-бук» – К.: Psylib, 2003, 138 с.
8. Пранова Є.В. Структура валеологічної спрямованості професійної освіти вчителів фізичного виховання / Пранова Є.В. // Духовність особистості: методологія, теорія і практика 6 (53) – 2012 с. 135-141.
9. Пранова Є.В. Сутність та структура соціально-ціннісного компоненту валеологічної спрямованості у майбутніх фахівців фізичного виховання / Пранова Є.В. // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2013. – Вип. 32. – с. 380-386.
10. Роджерс К. О становлении личностью: психотерапия глазами психотерапевта / Роджерс К. / пер. М.М. Исениной, под редакцией д.п.н. Е.И. Исениной. – М. : Прогресс, 1994. – 322 с.
11. Саїнчук М. Здоров'я у дискурсі ціннісних орієнтацій учнівської молоді (до проблеми підвищення культурологічної цінності фізичної культури в освітньому просторі / М. Саїнчук // Фізична активність, здоров'я і спорт. 2014. №4 (18). С. 10-17.
12. Сопівник Р. Курс лекцій з педагогіки (для студентів напряму підготовки «Філологія») / Р.В. Сопівник. – К.: ЦП «Компринт», 2014. – 172 с.
13. Стасевська О.А. Система цінностей як основа буття сучасного українського суспільства / Стасевська О.А. // Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого» № 1 (20) 2014 с. 62-76.
14. Ягупов В.В. Педагогіка: Навч. посібник. – К.: Либідь, 2002. – 560 с.

REFERENCES

1. Bila knyha nacional'noi' osvity Ukrai'ny / Akad. ped. nauk Ukrai'ny; za red. V. G. Kremenja. – K., 2009. – 185 s.
2. Vajner Ə. N. Valeologyja: Uchebnyk dlja vuzov. – 3-e yzd. – M.: Flynta: Nauka, 2005. – 416 c.
3. Vyshnevskij O.I. Teoretychni osnovy suchasnoi' ukrai'ns'koi' pedagogiky. - Drogobych: Kolo, 2006. - 326 s.
4. Jezhova O. Zhyttjevi cinnosti uchnivs'koi' molodi zakladiv proftehosvity / Jezhova O. // Fizychno vyhovannja, sport i kul'tura zdorov'ja u suchasnomu suspil'stvi: Zbirnyk naukovyh prac'. T. 1., s. 44-46.
5. Kobernyk L.O. Rol' ta misce cinnisnyh orijentacij u formuvanni osobystosti / L.O.Kobernyk // Nauka i osvita // Naukovo-praktychnyj zhurnal pivdenного naukovogo centru APN Ukrai'ny. – Odesa. – 2008. - № 4-5. – S.28- 33.
6. Luzan P.G., Sopivnyk I.V., Vygovs'ka S.V. Osnovy naukovo-pedagogichnyh doslidzhen': navchal'nyj posibnyk. – 4-e vyd. – K.: NAKKKiM, 2012. – 368 s.
7. Maslou A. Na podstupah k psykology bytja. Perevod O. Chystjakova pod redakcyej V. Danchenko M.: "Refl-buk" –K.: Psylib, 2003, 138 s.
8. Pranova Je.V. Struktura valeologichnoi' sprjamovanosti profesijnoi' osvity vchyteliv fizychnogo vyhovannja / Pranova Je.V. // Duhovnist' osobystosti: metodologija, teorija i praktyka 6 (53) – 2012 s. 135-141.
9. Pranova Je.V. Sutnist' ta struktura social'no-cinnisnogo komponentu valeologichnoi' sprjamovanosti u majbutnih fahivciv fizychnogo vyhovannja / Pranova Je.V. // Pedagogika formuvannja tvorchoi' osobystosti u vyshnij i zagal'noosvitnij shkolah. 2013. – Vyp. 32. – s. 380-386.
10. Rodzhers K. O stanovleny lychnost'ju: psyhoterapyja glazamy psyhoterapevta / Rodzhers K. / per. M.M. Ysenynoj, pod redakcyej d.p.n. E.Y.Ysenynoj // M. : Progress, 1994. – 322 s.
11. Sai'nchuk M. Zdorov'ja u dyskursi cinnisnyh orijentacij uchnivs'koi' molodi (do problemy pidvyshhennja kul'turologichnoi' cinnosti fizychnoi' kul'tury v osvitn'omu prostori / Sai'nchuk M. // Fizychna aktyvnist', zdorov'ja i sport. 2014. №4(18). S. 10-17.
12. Sopivnyk R. Kurs lekcij z pedagogiky (dlja studentiv napriamu pidgotovky «Filologija») / R.V. Sopivnyk. – K.: CP «Kompynt», 2014. – 172 s.
13. Stasevs'ka O.A. Systema cinnostej jak osnova buttja suchasnogo ukrai'ns'kogo suspil'stva / Stasevs'ka O.A. // Visnyk Nacional'nogo universytetu «Jurydychna akademija Ukrainy imeni Jaroslava Mudrogo» № 1 (20) 2014 s. 62-76.
14. Jagupov V.V. Pedagogika: Navch. posibnyk. – K.: Lybid', 2002. – 560 s.

ESSENCE OF CONCEPT «VALEOLOGICAL VALUE S»

O. IERESKO, Researcher of the Pedagogical Department of the National of Life and Environmental Sciences of Ukraine

The article is devoted to a brief overview of coverage in forming in pedagogical literature the term "valeological values" defining the essence of the concept. It is assumed that valeological values are a values to preserve and strengthen health.

Keywords: valeological values, health promotion